

БИОЛОГИЯ ТАЪЛИМИДА КРЕАТИВ ФИКРЛАШНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ

Хаитбоева Мохира Жамолладин кизи
mohiiirrr25@gmail.com (Телефон: +99 890 436 24 26)

Аннотация. Ушбу мақолада биология таълими жараёнида ўқувчиларнинг креатив фикрлаш қобилиятини ривожлантиришнинг педагогик асослари ва самарали методлари таҳлил қилинган. Креатив фикрлашни шакллантиришда интерактив технологиялар, муаммоли таълим, лойиҳа методи, тадқиқотчилик фаолияти ҳамда рақамли таълим ресурсларининг аҳамияти ёритилган. Шунингдек, биология дарсларида креатив фикрлашни ривожлантиришга хизмат қилувчи амалий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: биология таълими, креатив фикрлаш, ижодкорлик, компетенция, инновацион педагогик технологиялар, тадқиқотчилик, интерактив таълим.

Кириш. Глобаллашув ва рақамли иқтисодиёт шароитида таълим тизими олдида нафақат билимли, балки мустақил фикрлайдиган, янги ғоялар ярата оладиган ва муаммоларга креатив ечим топадиган шахсни тарбиялаш вазифаси турибди. Шу нуқтаи назардан, умумий ўрта таълим мактабларида биология фанини ўқитиш мазмуни ва методларини такомиллаштириш долзарб аҳамият касб этади.

Биология табиат ва ҳаёт қонуниятларини ўрганувчи фан сифатида ўқувчиларда кузатувчанлик, таҳлил қилиш, далилларга асосланган хулоса чиқариш ва ижодий фикрлашни шакллантириш имкониятига эга. Дарс жараёнида креатив фикрлашга йўналтирилган топшириқлардан фойдаланиш ўқувчиларнинг билиш фаоллигини оширади ва уларни мустақил изланишга ундайди.

Креатив фикрлашнинг педагогик аҳамияти

Креатив фикрлаш — бу янги ғояларни илгари суриш, муаммоларга ноанъанавий ечим топиш, турли фикрларни таққослаш ва инновацион қарорлар қабул қилиш қобилиятидир. Биология таълимида мазкур қобилиятни ривожлантириш ўқувчиларнинг функционал саводхонлиги ва тадқиқотчилик компетенцияларини шакллантиришга хизмат қилади.

Креатив фикрлаш ривожланган ўқувчи:

мустақил қарор қабул қилади; илмий далиллар асосида фикр юритади;

биологик жараёнларни таҳлил қилади; ксперимент натижаларини изоҳлай олади; янги ғоя ва таклифлар ишлаб чиқади.

Биология дарсларида креатив фикрлашни ривожлантириш методлари

Креатив фикрлашни шакллантиришда қуйидаги педагогик технологиялар самарали ҳисобланади:

Муаммоли таълим. Ўқувчилар олдида илмий муаммо қўйилиб, уни мустақил ҳал қилишга йўналтирилади. Масалан: «Нима учун баъзи микроорганизмлар антибиотикларга чидамли бўлиб қолмоқда?» каби саволлар таҳлил ва муҳокамани талаб қилади.

Лойиҳа методи. Ўқувчилар «Мактаб ҳудудидаги биохилма-хиллик», «Сув ресурсларини муҳофаза қилиш» ёки «Маҳаллий экологик муаммолар» мавзуларида лойиҳалар тайёрлайдилар. Бу жараён ижодий ёндашув ва жамоавий ишлаш кўникмаларини ривожлантиради.

Интерактив методлар. «Ақлий хужум», «Кластер», «INSERT», «Венн диаграммаси», «FSMU» ва «SWOT-таҳлил» каби усуллар ўқувчиларнинг фикрлаш фаоллигини оширади.

Тадқиқотчилик фаолияти. Ўқувчилар оддий лаборатория тажрибалари, кузатувлар ва мини-тадқиқотлар орқали биологик қонуниятларни мустақил ўрганадилар.

Рақамли таълим технологиялари. Виртуал лабораториялар, мультимедиа тақдимотлари, электрон платформалар ва симуляциялар биологик жараёнларни чуқурроқ тушунишга ёрдам беради.

Амалий тавсиялар. Биология дарсларида креатив фикрлашни ривожлантириш учун:

ҳар бир дарсда муаммоли саволлардан фойдаланиш;
ҳаётий вазиятларга асосланган топшириқларни ишлаб чиқиш;
экологик ва тиббий мавзулар бўйича мини-тадқиқотлар ташкил этиш;
гуруҳларда муҳокама ва тақдимотлар ўтказиш;
рақамли платформалар ва виртуал лабораториялардан фойдаланиш;
ўқувчиларнинг ғояларини эркин баён қилиш муҳитини яратиш мақсадга мувофиқ.

Хулоса. Биология таълимида креатив фикрлашни ривожлантириш замонавий таълимнинг муҳим вазифаларидан бири ҳисобланади. Интерактив ва тадқиқотчиликка асосланган методларни қўллаш ўқувчиларнинг мустақил фикрлашини, ижодий ёндашувини ва амалий кўникмаларини ривожлантиради. Натижада улар нафақат биология фанини чуқур ўзлаштирадилар, балки ҳаётий муаммоларга илмий асосланган ва инновацион ечимлар таклиф қилиш қобилиятини ҳам шакллантирадилар.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг «Таълим тўғрисида»ги Қонуни. – Тошкент, 2020.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг таълим соҳасини ривожлантиришга оид фармон ва қарорлари.
3. Толипов Ў.Қ., Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг назарий асослари. – Тошкент: Фан, 2015.
4. Азизхўжаева Н.Н. Педагогик технология ва педагогик маҳорат. – Тошкент: Ўқитувчи, 2018.
5. Ишмухамедов Р.Ж., Абдуқодиров А.А., Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар. – Тошкент, 2017.
6. Сафарова Р.Г. Замонавий педагогик технологиялар. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2019.
7. Torrance E. P. Torrance Tests of Creative Thinking. Lexington, MA: Personnel Press, 1974.
8. Robinson K. Creative Schools: The Grassroots Revolution That's Transforming Education. New York: Viking, 2015.
9. OECD. PISA 2022 Results: Creative Thinking. Paris: OECD Publishing, 2024.
10. Guilford J. P. The Nature of Human Intelligence. New York: McGraw-Hill, 1967.